

Szálkai Tamás

Adatok a konyári Sóstó fürdő történetéhez

Bihar vármegye gyógyulást kereső fürdőzőinek egyik kedvelt helyszíne volt a Konyári Sóstó, amelynek történetét már alaposan feldolgozták, ám a 20. századi történeket többnyire visszaemlékezések és újságcikkek alapján írták meg,¹ ezért a közelmúltban felbukkant – és lentebb közölt – néhány levéltári forrás kiegészíti a fürdőről alkotott képünket.

Konyár határában több szikes tó terül el, amelyek közül a Sóstó gyógyító hatását – amelyet évszázados népi tapasztalatok igazoltak – kihasználva a 19. században már kádas fürdőt létesítettek, 1839-ben már egy vályogépületben négy káddal üzemelt, ahogy erről a jeles vegyész Irinyi János tudósított egy cikkében.² A kereskedelmi lehetőséget meglátva a 19. század közepétől kezdve fejlesztések indultak meg: parkosítás, újabb fürdőépületek szolgálták a gyógyulni és pihenni vágyók kényelmét. Bár a források folyamatos fejlesztésekről számolnak be, az 1877. évi XIV. tc. 100. §-a által meghatározott gyógyfürdő minősítésnek a megyei tisztí főorvos véleménye alapján csak a Püspökfürdő felelt meg. Jelentése szerint a „*a némely kórok ellen tapasztalatilag és orvosi meggyőződés szerint is hatályos vizű tenkei és konyári*” fürdők „*gyógyforrása és vize a szükséglethez képest távolról sem elegendő, fürdőházuk lak- és melléképületeik a közegészségi tekinteteknek éppenséggel meg nem felelnek, tulajdonosaik ezennel utasíttatnak... hogy a gyógyfürdők sorozatába tartozó fürdőiket – egy év alatt – azaz 1878. évi ápril 1-ig források újítása mellett kellő vízmennyiséggel lássák el és a mostani rendes épületeiket egészségügyileg jó karba helyezzzék, mert különben a megye közönsége kénytelen lesz belügyminiszter úrnál ezen fürdők bezárását kérelmezni.*”³ Az említett törvényi rendelkezés a gyógyfürdő cím használatát előzetes vegyelemzéseket követő belügyminiszteri engedélyhez kötötte, valamint az odavezető utak fejlesztését és lehetőség szerint posta- és távirda létesítését is előirányozta.⁴

Mivel a fürdő továbbra is üzemelt, ezért vélhetően elkezdődtek a fejlesztések. Erről tudósít dr. Bátori Dániel is az Orvosi Hetilapban: az 1878. évi fürdőszézonban hetente kétszer járt ki Konyárról rendelni a fürdőtelepre.⁵ Érdekes, hogy ekkor már a törvény értelmében ő is népfürdőnek titulálta a Sóstót. A komplexum jobb megközelítését, ezáltal a fejlődést segítette elő, hogy 1911-ben átadták a Derecske-Nagyvárad vasútvonalat, külön megállóhelyet létesítve a Sóstó környékén.⁶

Egy 1920. évi ügyirat számos új adalékkal szolgál a fürdő 1920. évi állapotáról.⁷ Ebből kiderül, hogy szóbeli panaszok alapján a derecskei járás főszolgabírája ellenőrzést tartott a fürdőben, mivel az árak nagyon magasak voltak. Az ellenőrzésről készült jelentésből (1. melléklet) kiderül, hogy bár a fürdő rendezett, parkja és épületei rendben vannak, a ven-

¹ Magyarai 2002. 667–690., Horváth 2008., Magyarai 2008., Kavacsánszki 2008.

² Irinyi 1839. 723.

³ MNL HBML IV.402. 6. k. 72/1877.

⁴ <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5727>

⁵ Bátori 1879. 721.

⁶ Kovács 1996. 209.

⁷ MNL HBML IV.406.b 59. d. 1089/1920.

dégszoba és fürdőkabin árai a szén drágasága miatt (ami a vizet melegítő kazánok fűtéséhez kellett) magasak, az étel- és italárak pedig a debreceni Aranybika szálló áraival vetekedtek.⁸ Az alispán a főszolgabíró hatáskörébe utalta az ügy kivizsgálását, aki véghatározatban állapította meg tételesen az árakat és a szükséges közegészségügyi lépéseket, valamint elrendelte a hiátusok megszüntetését (2. melléklet). Külön kiemelte, hogy a hirdetményekből törölni kell a „gyógyfürdő” kitéltet, ami az akkor használatos levél nyomtatott fejlécén is látható volt (1. kép). A főszolgabíró határozata ellen az akkori tulajdonos – egy debreceni ügyvéd – Dr. Polgár Dániel⁹ fellebbezéssel élt: kifogásolta ugyanis a gyógyfürdő jelző használatának tiltását és a fürdőorvos alkalmazását. Az alispán a tiszti főügyész véleményét kikérve – a „gyógy” jelző használatát az 1876. évi XIV. tc., míg az orvos jelenlétének szükségességét azzal az egyszerű indokkal, hogy „*nem képez olyan nagy kiadást amit egy fürdő, melynek százakra menő vendégei vannak, el ne bírna*” – a fellebbezést elutasította.

Az intézmény működését vélhetően nagyban befolyásolták a közeli Hajdúszoboszlón 1925-ben, majd 1931-ben Debrecenben és Berekszentgyörgyön feltárt gyógyvizek, amelyek hasznosítására – pénzt és fáradságot nem kímélő – jelentős beruházások indultak és valósultak meg. Ezek a fürdők – az anyagi ráfordítások és szervezett propaganda révén – néhány éven belül országos ismertségre és népszerűsége tettek szert.¹⁰ A fürdő még 1942-ig működött, mikor a tulajdonos özvegye felszámolta az intézményt, és ahelyett, hogy egészben eladta volna, a park fáit is kivágva, az épületek hasznosítható alapanyagait a környező községekben kidoboltatás utáni árverésen elbontva értékesítette.¹¹ Nem járt jól: a fürdőért ajánlott vételárnak csak a töredékét kapta, Bihar megye fürdőközönsége pedig szegényebb lett egy „népfürdővel”.

1.

A derecskei járás főszolgabírójának jelentése a konyári fürdő állapotáról Derecske, 1920. július 2.

1126/1920. szám

A derecskei járás főszolgabírájától

Alispán Úr!

Jelentem, hogy a Hosszúpályi községhez tartozó „Konyári sóstó”-fürdőt rendőri felügyeleti jogomból kifolyólag folyó hó 1-én megvizsgáltam.

Ez iránti jogomat és kötelességemet az 1876. évi XIV. tc. 100. §, valamint az 1893. évi 44404. számú BM rendelet írja elő.

Miután Bihar vármegyének az 1863-14702-1912. számú LXXXVI. szabályrendelete gyógyfürdőkre, klimatikus gyógyhelyekre és vízgyógyintézetekre érvényes – a konyári sóstó pedig csupán népfürdőnek minősíthető – szükségesnek tartom, hogy a közrend,

⁸ Úgy látszik, hogy a szezon kezdetét és végét nagyban befolyásolta az időjárás: 1920-ban pl. csak május 21-én nyitott ki. Vö. pl. Klepács János visszaemlékezésével: „*A fürdőszezon mindig május 1-én kezdődött.*” Kavecsánszki 2008. 84.

⁹ A korábbi szakirodalomban nem említik a nevét.

¹⁰ Erdei 2006. 573–575.; Szálkai 2015. 2–8.

¹¹ Magyarai 2008. 51–52.

valamint közegészségügyi érdekek szemmel tartása: ételek, italok, szobák, fürdőkabinok kiszolgálásának árainak ellenőrzése érdekében rendőrhatalósági szabályok kötelező erővel kiadassanak.

A konyári sóstó ez idén május hó 21-én nyílt meg, ez ideig is már több mint 300 vendég fordult meg. Kedvező időny esetén október 1-ig fogja Rácz József bérlő (ki Debrecenben Mester u. 25. sz. alatt lakik) nyitva tartani.

A fürdő igen tiszta, szobái berendezése és fürdőkabinjai rendben kezeltetnek, italmérés hitelesített űrmértékkel történik, ételek jók.

Park fenyő, hárs, kőris, juhar, akácfaakkal van szépen fásítva, csolnakázó tava 1–3 m. mélységgel, 1 csolnakkal.

Fürdőtelep épületei jó állapotban vannak, a nagy táncterem most van javítás és palával való befödés alatt.

Vendégkönyv fel van fektetve és vezetve, fürdőpénztár van, kiszolgálás miatt panaszra senki nem jelentkezett.

Hiányzik: panaszkönyv, szoba árjegyzék, fürdőkabin árjegyzék – ezeknek kifüggesztése -, ellenőrző napló, étel árjegyzék.

Gyógy-, és zenedíjat a fürdőkezelő nem szed.

A vendégszoba árak, amelyeket a bérlő határozott meg, a következők:

I. oszt. Kétszemélyes 30 K[orona], egyszemélyes 20 K

II. oszt. Kétszemélyes 20 K, egyszemélyes 14 K

A fürdőkabin árak, melyeket szintén a bérlő határozott meg, a következők:

I. oszt. Márványkáddal, kétszemélyes 30 K, egyszemélyes 20 K

II. oszt. Cementkáddal, kétszemélyes 24 K, egyszemélyes 16 K

III. oszt. Kőkéddal, kétszemélyes 20 K, egyszemélyes 15 K

IV. oszt. Fakáddal, kétszemélyes 16, 12 K

Az ételek és kiszolgáltított italok árait az itt mellékelt étlapon betejesztem. Ennek tanúsága szerint a debreceni Arany Bika vendéglő árai számíttatnak, holott a konyári sóstó tanyákkal és 8 km távolságra községekkel van körülvéve, hol a baromfiak és zöldségfélék olcsóbban vásárolhatók. Derecskén a marhahús 50 K, sertéshús ára 60 K árban méretik ki ma.

Oly óriásiak az ételárak, hogy ez uzsoraszámba megy, ezért hatóságilag feltétlenül rendezendőnek tartom.

A szobaárak szintén eléggé magasak, de tekintettel az ágyneműek magas árára, drága mosatásra, még talán tűrhetőek.

A fürdőkabin árak tekintetében meggyőződtem arról, hogy a gépfűtéshez használt szén vagonját 100 m³/16.000 K árban vásárolja a bérlő, naponként átlag 6 m³ fogyaszt el.

Miután a fürdő közrendészeti ügyeiben általános rendelkezéseket kell írásban kiadnom, felkérem alispán urat, méltóztasson támpontot nyújtani abban, hogy a szoba-, fürdőkabin és étel-ital árainak szabályozása tekintetében mely felsőbbhatósági rendelkezések alapján járjak el?

Sürgős ez annyiban, mert a magas árak miatt hozzám már több szóbeli panasz érkezett és a hatóság kötelessége megvédeni a közönséget a túlkapások ellen. Végül jelentem, hogy fürdőorvosnak Dr. Dvorszky Lajos hosszúpályi körorvost rendeltem ki, aki ezt elfogadta és vasárnaponként délután 3–5 óra között rendel.

Derecske, 1920. július 2-án.

Dr. Szilágyi Jenő
h. főszolgabíró

[Alatta az alispán utasítása:]
Főszolgabíró Úrnak
Derecske

Hivatkozva 1126/1920. sz. alatt a konyári sóstó megvizsgálása tárgyában tett jelentésére, a beterjesztett melléklet visszajuttatása mellett felhívom, hogy a szükséges intézkedéseket saját hatáskörében tegye meg.
Berettyóújfalu, 1920. július 12.

Balásházy Iván
alispán

2.

**A derecskei járás főszolgabírájának határozata a konyári fürdő működéséről
Derecske, 1920. július 12.**

ad 1126/1920. szám

Konyári Sóstó népfürdőben a közrend és közegészség fenntartása tárgyában az 1876. XIV. tc. 100. §, valamint az 1893. évi 44404 sz. BM. rendeletből eredő jogomból a következő

Véghatározatot

hoztam:

I. Árszabályok tekintetében

Engedélyezem, hogy a vendégszobákért:

I. oszt. Kétszemélyes 30 K[orona]

I. oszt. Egyszemélyes 20 K

II. oszt. Kétszemélyes 20 K

II. oszt. Egyszemélyes 14 K

ár szedessék naponként.

Fürdőkabinokért:

I. oszt. Márványkáddal, kétszemélyes 30 K, egyszemélyes 20 K

II. oszt. Cementkáddal, kétszemélyes 24 K, egyszemélyes 16 K

III. oszt. Kőkáddal, kétszemélyes 20 K, egyszemélyes 15 K

IV. oszt. Fakáddal, kétszemélyes 16 K, egyszemélyes 12 K

ár szedessék óránként.

Ezen magas ára[ka]t azért engedélyezem, mert Fürdőbérlő előttem igazolta a bevásárolt szén magas árát, azonban utasítom, hogy népfürdők részére kedvezményes áron kapható megfelelő mennyiségű szén kiutalása iránti kérvényét hozzám haladéktalanul terjessze elő, hogy a további lépéseket az országos szénügyi kormánybiztos úrnál megtehessem.

Az ételek árai

Tekintetében az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság 4370/1920. számú rendelete szerint: Húsleves ára 1 K

Hamis leves ára 1,50 K

Raguleves ára 2 K

Főzelék feltéttel 12 K

Főtt tészta 6 K

számítható fel.

Ezen menü mindennap készen tartandó.

A fürdő Bérlőjének kijelentése szerint a rántott csirke 40 K

Borjú, vesés 40 K

Sertéscomb 40 K

Vadász bélszín 40 K

Borjú frikandó 40 K

Paprikás csirke 40 K

Sertés oldalas 40 K

Becsinált csirke 40 K

Párolt felsál 35 K

Tűzdelt borjúmáj 25 K

Lében sült borjúmáj 35 K

Pirított borjúmáj 25 K

Marhasült 35 K

Töltött paprika 25 K

Kelkáposzta feltéttel 12 K

Szilvás gombóc 6 K

Liptói túró retekkel, hagymával 10 K

Ugorka saláta 2 K

Kovászos ugorka 2 K

árban fognak kiszolgáltatni.

Utasítom a fürdő bérlőjét, hogy ezen szoba-, fürdőkabin és étel árakat jól látható helyen – hol mindenki olvashatja – függessze ki.

II. Egyéb rendelkezések

A fürdő hirdetményéből gyógyfürdő cím és ivókúra mellőzendő, miután a fürdő csak népfürdő jellegével bír. Figyelmeztetem az állandó tisztaságra és a vendégekkel szemben kötelező figyelmes kiszolgálásra. Tudomásul veszem, hogy a fürdőben gyógy- és zenedíj nem szedetik. Elkülönítő betegszoba állandóan fenntartandó. A közegészségügyi szolgálat és követelmények teljesítésére, illetve ellenőrzésére fürdőorvosnak Dr. Dvorszky Lajos hosszúpályi körorvos urat kirendelem és utasítom, hogy ezen kötelessége ellátására

minden vasárnap délután 3–5 óra között a fürdőben rendelő órát tartson és a közegészségügyi utasításait [a Bérő] feltétlenül teljesíteni tartozik. Fürdőbérő méltányos díj ellenében az orvos úr kiszállításait fedezni köteles.

A fürdőtelep épületei állandó jó karban tartandók. Vendégek könyv pontosan vezetendő, panaszkönyv azonnal felfektetendő, s aki azt kéri Fürdőkezelő rendelkezésére bocsátani köteles. Ellenőrző napló szintén felfektetendő, melybe az orvos úr az első vizsgálat eredményét azonnal bevezeti. Az állandó borbély valódi szerrel deszinficiált eszközökkel dolgozzék. Ebben ellenőrizendő.

Minden mulatsághoz tőlem a hatósági engedély előre beszerzendő. Fürdőcselédek 3 napon belül a hosszúpályi községi elöljáróságnál nyilvántartás végett bejelentendők. A csolnakázó tavon különös elővigyázattal kell lenni a netaláni szerencsétlenségek elkerülésére. Istállók, valamint úrszékek időközönként pontosan és a kívánalmaknak megfelelőleg fertőtlenítenendők, állandóan tisztán tartandók.

Csendőrséget felhívom, hogy előírt járőr látogatások alkalmával ezen véghatározatomban foglalt pontok betartását állandóan ellenőrizze.

Ezen véghatározatot közlöm Rác József Fürdőbérő konyári sóstói lakossal, valamint az elöljárósággal, Dr. Dvorszky Lajos körorvossal, M. Kir. Csendőrpáncsnoksággal Hosszúpályiban. Rác Józsefnek jogában áll – ha ezen véghatározatot magára sérelmesnek tartja – ellene a kézhezvételtől számított 15 napon belül nálam benyújtandó és alispán úrhoz címzett fellebbezéssel élni.

Derecske, 1920. július 12.

Dr. Szilágyi Jenő

Tamás Szálkai

Data to the History of Konyár Sóstó Bath

The documents presented in this article, which can be found among the documentation of the office of the deputy lieutenant of Bihar county, provide additives to a more thorough study of the 20th century story of the bath operating in Sóstó. These documents reveal – among others – that almost half a century after the legal regulation, the institution illegally used the term “spa”, and that food and drink prices competed with those of Aranybika Debrecen. And of course, they include important information as to the sanitary situation of the bath in the period.

1. kép. A konyári Sóstó fürdő fejléce
(MNL HBML IV.406.b 59. d. 1089/1920.)

Források

- MNL HBML Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára.
 IV.402. Bihar Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai.
 IV.406.b Bihar vármegye alispánjának iratai.
 1000 év törvényei <https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5727>
 (Utolsó letöltés: 2017. szeptember 25.)

Szakirodalom

- Bátori 1879. Bátori Dániel: A konyári Sóstó, Magyarország egyik népfürdője. Orvosi Hetilap, 23. évf. (1879), 32. sz., 1879. augusztus 10.
- Erdei 2006. Erdi Gyula: A hajdúszoboszlói gyógyfürdő nyolc évtizede 1925–2005. In: Tanulmányok Hajdúszoboszló múltjából és jelenéből. Szerk.: Gazdag István és Vida Lajos. Hajdúszoboszló, 2006.
- Horváth 2008. Horváth László: Határ Hosszúpályi, Konyár, Pocsaj és Esztár között. In: Fejértótól Messzelátó-Sóstóig. Szerk.: Horváth László. Hosszúpályi, 2008. 5–33.
- Irinyi 1839. Irinyi János: A konyári tó. Athenaeum. Tudományok és szépművészetek tára, 3. évf. (1839), 46. sz.
- Kavecsánszki 2008. Kavecsánszki Máté: A Konyári Sóstófürdő táncélete. In: Fejértótól Messzelátó-Sóstóig. Szerk.: Horváth László. Hosszúpályi, 2008. 54–74.
- Kovács 1996. Magyar Vasúttörténet. Főszerk.: Kovács László. Bp., 1996.
- Magyari 2002. Magyari Márta: A Konyári Sóstófürdő története. In: Konyár falukönyve. Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 2002. 667–690.
- Magyari 2008. Magyari Márta: A Konyári Sóstófürdő története. In: Fejértótól Messzelátó-Sóstóig. Szerk.: Horváth László. Hosszúpályi, 2008. 34–53.
- Szálkai 2015. Szálkai Tamás: „Amikor a mélyből feltört a gyógyító víz” – A hőforrástól a gyógyfürdőig (1925–1945). Kiállítás a gyógyvíz hajdúszoboszlói feltárásának 90. évfordulójára. Kiállításvezető. Hajdúszoboszló, 2015.